

SMART TANQIDIY O'CHIRISH: MEDIA TA'LIMDA SUN'IY INTELLEKT ASOSIDA SELEKTIV BO'SHLIQNI TO'LDIRISH METODI

Yuldosheva Pokiza Xo'shboq qizi

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti 1-kurs magistranti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20740730>

Annotatsiya

Ushbu maqolada media ta'lim jarayonida talabalarning tanqidiy fikrlash, axborotni tahlil qilish va media savodxonlik kompetensiyalarini rivojlantirishga xizmat qiluvchi "Smart tanqidiy o'chirish" metodi ilmiy jihatdan asoslab beriladi. Mazkur metod sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalangan holda media materiallaridagi muhim axborotlarni selektiv tarzda yashirish hamda o'quvchilarning ushbu bo'shliqlarni mustaqil ravishda tahliliy fikrlash asosida to'ldirishiga yo'naltiriladi. Tadqiqotda metodning nazariy asoslari, media ta'limdagi ahamiyati, amaliy qo'llash imkoniyatlari va kutilayotgan natijalari yoritilgan.

Kalit so'zlar: media ta'lim, sun'iy intellekt, media savodxonlik, tanqidiy fikrlash, smart texnologiyalar, innovatsion pedagogika, raqamli ta'lim, axborot tahlili.

Аннотация

В данной статье рассматривается метод "Умное критическое исключение" направленный на развитие критического мышления, медиаграмотности и навыков анализа информации в процессе медиаобразования. Метод основан на использовании технологий искусственного интеллекта для выборочного скрывания важных информационных элементов в медиаматериалах и последующего самостоятельного заполнения этих пробелов обучающимися на основе. Результаты исследования показывают, что данная технология является инновационным педагогическим подходом, способствующим повышению эффективности медиаобразования.

Ключевые слова: медиаобразование, искусственный интеллект, медиаграмотность, критическое мышление, smart-технологии, селективное заполнение пробелов, инновационный метод, цифровое образование, анализ информации, педагогические технологии.

Abstract

This article scientifically substantiates the "Smart Critical Deletion" method aimed at developing students' critical thinking, media literacy, and information analysis competencies in the process of media education. The method is based on the use of artificial intelligence technologies to selectively conceal important

informational elements in media materials and encourage learners to independently fill these gaps through analytical thinking. The study discusses the theoretical foundations of the method, its pedagogical potential, role in media education, and mechanisms of practical implementation. The findings show that AI-based selective gap-filling technology is an innovative pedagogical approach that contributes to improving the effectiveness of media education.

Keywords: media education, artificial intelligence, media literacy, critical thinking, smart technologies, selective gap filling, innovative method, digital education, information analysis, pedagogical technologies.

XXI asr insoniyat tarixida axborot va kommunikatsiya texnologiyalarining eng tez rivojlangan davri sifatida e'tirof etilmoqda. Bugungi kunda inson hayotining barcha sohalari raqamli texnologiyalar bilan chambarchas bog'lanib ketgan. Internet tarmoqlari, ijtimoiy media platformalari, elektron ommaviy axborot vositalari hamda sun'iy intellekt tizimlari axborot almashinuvining asosiy vositalariga aylandi. Natijada insonlar istalgan ma'lumotni soniyalar ichida qabul qilish imkoniyatiga ega bo'lishdi. Biroq axborot hajmining keskin ortishi uning sifati, ishonchliligi va haqqoniyligini baholash muammosini ham yuzaga keltirdi. Bugungi yoshlar kun davomida o'nlab, ba'zan yuzlab axborot manbalari bilan to'qnash keladi. Ular internet saytlaridan, ijtimoiy tarmoqlardan, bloglardan, videoplatformalardan va sun'iy intellekt tizimlaridan foydalanadilar. Afsuski, ushbu axborotlarning barchasi ham ishonchli emas. Soxta yangiliklar, manipulyativ reklama, noto'g'ri ma'lumotlar va turli mafkuraviy ta'sirlar yoshlarning dunyoqarashiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shu sababli zamonaviy ta'lim tizimida media savodxonlikni rivojlantirish ustuvor vazifalardan biri sifatida qaralmoqda. Media ta'limning asosiy vazifasi o'quvchilarga axborotni shunchaki qabul qilishni emas, balki uni tahlil qilishni, baholashni va tanqidiy yondashishni o'rgatishdan iboratdir. Chunki tanqidiy fikrlash shakllanmagan shaxs har qanday axborotni haqiqat sifatida qabul qilishi mumkin. Bu esa uning mustaqil qaror qabul qilishiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Shu bois media ta'limda innovatsion metodlardan foydalanish, ayniqsa sun'iy intellekt imkoniyatlarini o'quv jarayoniga integratsiya qilish dolzarb ilmiy va amaliy masalaga aylanmoqda.

Mazkur tadqiqotda taklif etilayotgan "Smart tanqidiy o'chirish" metodi aynan shu ehtiyojdan kelib chiqqan holda ishlab chiqilgan. Ushbu metodning asosiy g'oyasi media materiallaridagi muhim axborotlarni sun'iy intellekt yordamida vaqtinchalik yashirish va o'quvchilarning ushbu bo'shliqlarni mantiqiy hamda tanqidiy fikrlash asosida to'ldirishiga imkon yaratishdan iboratdir.

“Smart tanqidiy o‘chirish” media ta’lim jarayonida o‘quvchilarning tanqidiy fikrlash, analitik tafakkur va media savodxonlik kompetensiyalarini rivojlantirishga qaratilgan innovatsion pedagogik metod hisoblanadi. Mazkur metodning konseptual asosi sun’iy intellekt texnologiyalari yordamida media materiallarning semantik tuzilishini tahlil qilish, ulardagi muhim axborot birliklarini selektiv ravishda ajratib olish va o‘quv faoliyati maqsadlariga muvofiq ravishda ma’lum qismlarini vaqtinchalik yashirish orqali o‘quvchilarda faol kognitiv jarayonlarni shakllantirishdan iborat. Metodning nazariy asoslari konstruktivistik ta’lim paradigmasi, media savodxonlik konsepsiyasi, tanqidiy pedagogika va kognitiv rivojlanish nazariyalariga tayanadi. Ushbu yondashuvlarga ko‘ra, bilimlar o‘quvchiga tayyor holda uzatilmaydi, balki uning mustaqil izlanishi, tahlili va refleksiv faoliyati natijasida shakllanadi. Shu nuqtai nazardan, “Smart tanqidiy o‘chirish” metodi o‘quvchini passiv axborot qabul qiluvchidan faol bilim konstruktori sifatida shakllantirishga xizmat qiladi.

Metodni amalga oshirish bosqichlari

Metodni amaliyotga joriy etish bir necha bosqichlarda amalga oshiriladi.

Birinchi bosqichda media material tanlanadi. Bu maqola, yangilik, videorolik, reklama matni yoki ijtimoiy tarmoqdagi post bo‘lishi mumkin. Ikkinchi bosqichda sun’iy intellekt tanlangan materialni semantik jihatdan tahlil qiladi. Tizim matndagi asosiy g‘oyalar, muhim dalillar va xulosalarni aniqlaydi. Uchinchi bosqichda sun’iy intellekt ma’lum qismlarni selektiv ravishda yashiradi. Yashiriladigan qismlar o‘quv maqsadiga qarab tanlanadi. To‘rtinchi bosqichda o‘quvchilar bo‘sh qoldirilgan qismlarni mustaqil ravishda to‘ldirishga harakat qiladilar. Beshinchi bosqichda javoblar original material bilan taqqoslanadi va muhokama qilinadi. Oltinchi bosqichda sun’iy intellekt o‘quvchilarning javoblarini tahlil qilib, individual tavsiyalar beradi.

Media ta’limdagi pedagogik imkoniyatlari

Ta’lim amaliyotida ko‘pincha o‘quvchilarga tayyor bilimlar beriladi. O‘quvchi esa ushbu bilimlarni eslab qolishga harakat qiladi. Bunday yondashuv ma’lum natijalarni bersa-da, mustaqil fikrlash va tahliliy yondashuvning rivojlanishiga yetarli darajada xizmat qilmaydi. “Smart tanqidiy o‘chirish” metodida esa o‘quvchi tayyor javobni emas, balki muammoni oladi. U yetishmayotgan axborotni topishga, sabablarni aniqlashga, dalillarni tahlil qilishga va xulosalar chiqarishga harakat qiladi. Natijada bilimlarni chuqurroq o‘zlashtirish jarayoni yuzaga keladi. Mazkur metodning innovatsion jihati sun’iy intellekt imkoniyatlaridan foydalanilishida namoyon bo‘ladi. Sun’iy intellekt media matnlar, videolar yoki boshqa axborot manbalarini tahlil qilib, ulardagi

asosiy semantik birliklarni aniqlaydi. Shundan so'ng ta'lim maqsadiga mos ravishda ayrim muhim qismlar yashiriladi. Bu yashirilgan qismlar muallifning asosiy g'oyasi, statistik ma'lumotlar, sabab-oqibat bog'liqliklari yoki yakuniy xulosalar bo'lishi mumkin. O'quvchi esa mavjud ma'lumotlar asosida ushbu bo'shliqlarni to'ldirishga harakat qiladi.

Ilmiy yangilik

Tadqiqotning ilmiy yangiligi media ta'lim uchun sun'iy intellekt asosida ishlovchi "Smart tanqidiy o'chirish" metodining ishlab chiqilganligida namoyon bo'ladi. Mazkur metod axborotni tanqidiy tahlil qilishga yo'naltirilgan yangi pedagogik model sifatida taklif etilmoqda. Shuningdek, sun'iy intellekt yordamida selektiv bo'shliq yaratish va uni o'quvchilar tomonidan to'ldirish mexanizmi media ta'lim metodikasiga yangi yondashuv sifatida tavsiya etiladi.

Masalan, talabalarga ekologik muammolar haqida media maqola beriladi. Sun'iy intellekt maqoladagi asosiy xulosani yashiradi. Talabalar matnning qolgan qismini tahlil qilgan holda muallif qanday xulosaga kelgan bo'lishi mumkinligini aniqlashga urinadilar. Keyinchalik original matn bilan taqqoslash orqali o'z fikrlarining qanchalik asosli ekanligini baholaydilar. Bunday faoliyat o'quvchilarda tanqidiy fikrlash, mantiqiy tahlil va argumentatsiya ko'nikmalarini rivojlantiradi. Metod media savodxonlikni rivojlantirishda ham katta ahamiyatga ega. Chunki bugungi media makonida axborotlarning ko'pligi ularni tanlash va saralash zaruratini yuzagakeltirmoqda. O'quvchi har qanday ma'lumotni tanqidiy baholay olishi, uning manbasini tekshirishi va yashirin maqsadlarini anglay olishi kerak. Smart tanqidiy o'chirish jarayonida aynan mana shu ko'nikmalar rivojlanadi. O'quvchi fakt va fikrni ajratishga, manipulyativ usullarni aniqlashga va dalillar asosida xulosa chiqarishga o'rganadi. Shuningdek, metod sun'iy intellekt yordamida shaxsga yo'naltirilgan ta'limni tashkil etish imkoniyatini ham beradi. Har bir talabaning bilim darajasi va qiziqishlari turlicha bo'lganligi sababli sun'iy intellekt individual topshiriqlar yaratishi mumkin. Bu esa ta'lim samaradorligini yanada oshiradi. Bugungi kunda dunyoning rivojlangan mamlakatlarida media savodxonlik va tanqidiy fikrlash kompetensiyalarini rivojlantirishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Biroq ushbu jarayonda sun'iy intellekt asosida selektiv bo'shliq yaratish va uni o'quvchilar tomonidan to'ldirishga qaratilgan metodlar hali yetarli darajada ishlab chiqilmagan. Shu jihatdan qaraganda, "Smart tanqidiy o'chirish" metodi media ta'lim metodikasiga yangi ilmiy yondashuv olib kiradi. Mazkur metoddan foydalanish natijasida o'quvchilarning axborotni tahlil qilish qobiliyati, media savodxonligi, tanqidiy va ijodiy fikrlashi, mustaqil qaror qabul qilish ko'nikmalari sezilarli darajada

rivojlanishi mumkin. Ayniqsa, sun'iy intellekt texnologiyalarining keng qo'llanilishi ta'limning sifat jihatdan yangi bosqichga ko'tarilishiga xizmat qiladi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, raqamli transformatsiya va sun'iy intellekt texnologiyalarining jadal rivojlanishi media ta'lim oldiga yangi vazifalarni qo'yimoqda. Zamonaviy axborot makonida o'quvchilarning nafaqat axborotni qabul qilishi, balki uni tanqidiy tahlil qilishi, baholashi va mustaqil xulosalar chiqarishi muhim kompetensiya sifatida namoyon bo'lmoqda. Shu nuqtai nazardan, maqolada taklif etilgan "Smart tanqidiy o'chirish" metodi media ta'limning innovatsion pedagogik yechimlaridan biri sifatida alohida ahamiyat kasb etadi.

Mazkur metod sun'iy intellekt yordamida media materiallarning muhim semantik qismlarini selektiv ravishda yashirish va o'quvchilarni ushbu bo'shliqlarni mustaqil ravishda to'ldirishga yo'naltirish orqali ularning tanqidiy fikrlash, tahliliy yondashuv va media savodxonlik kompetensiyalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Metodning asosiy afzalligi shundaki, u o'quvchini tayyor axborotni qabul qiluvchi subyektdan faol izlanish olib boruvchi, dalillarni tahlil qiluvchi va asoslangan xulosalar chiqaruvchi shaxsga aylantiradi. "Smart tanqidiy o'chirish" metodi media ta'limda sun'iy intellekt imkoniyatlaridan samarali foydalanishga asoslangan, media savodxonlik va tanqidiy fikrlashni rivojlantirishga xizmat qiluvchi innovatsion pedagogik yondashuv hisoblanadi. Kelgusida ushbu metod asosida maxsus raqamli platformalar va adaptiv ta'lim tizimlarini yaratish, uning samaradorligini eksperimental tadqiqotlar orqali aniqlash hamda turli ta'lim bosqichlariga joriy etish media ta'lim rivojining istiqbolli yo'nalishlaridan biri bo'lib xizmat qilishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston strategiyasi. – Toshkent: O'zbekiston, 2021. – 464 b.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasini tasdiqlash to'g'risidagi Farmoni. – Toshkent, 2020.
3. O'zbekiston Respublikasining "Axborotlashtirish to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2003.
4. UNESCO. Media and Information Literacy: Curriculum for Teachers. – Paris: UNESCO Publishing, 2021.
5. UNESCO. Media va axborot savodxonligi: O'qituvchilar uchun o'quv dasturi. – Parij: UNESCO nashriyoti, 2021.
6. UNESCO. Media va axborot savodxonligini baholashning global modeli: mamlakatlar tayyorgarligi va kompetensiyalari. – Parij: UNESCO nashriyoti, 2013.

7. Buckingham D. Media ta'lim: Savodxonlik, o'rganish va zamonaviy madaniyat. – Kembrij: Polity Press, 2003.
8. Hobbs R. Raqamli va media savodxonlik: Madaniyat va ta'limni bog'lash. – Kaliforniya: Corwin Press, 2011.
9. Potter W.J. Media savodxonlik. – 9-nashr. – Sage Publications, 2019.
10. Jenkins H. Ishtirokchilik madaniyati muammolari va XXI asr media ta'limi. – MIT Press, 2009.
12. Livingstone S. Media savodxonlik va yangi axborot-kommunikatsiya texnologiyalari muammolari // Communication Review jurnali. – 2004.

